

Polítics: un món que s'empassa gripaus envoltat de gent amb cua de palla

DANIEL ARASA

És tòpica la frase que el polític és una persona capaç d'empassar-se un gripau cada matí a l'hora d'esmorzar. I és ben veritat que molts se'n mengen tots els dies a l'hora de l'esmorzar mentre fullegen els diaris o escolten els primers informatius de ràdio.

Aquesta imatge que pot interpretar-se com l'assoliment de la més absoluta indiferència davant d'allò que diguin d'un mateix no és, però, del tot real. La majoria de polítics aconseguen l'estranya simbiosi de reunir a la vegada la pell molt dura i una extrema sensibilitat per tot allò que es diu d'ells. S'empassen gripaus però tenen la cua de palla. I encara més que els líders, són tot sensibilitat aquells polítics de segona fila o funcionaris de l'entorn que acostumen a ser més fans del líder que el propi líder, o que saben que del prestigi i supervivència política del número 1 del seu grup ells en viuen.

40

I tot això és més evident a països petits com Catalunya, on polítics i periodistes "ens coneixem tots".

Una "Garganta Profunda"

Vaig despenjar el telèfon pensant que m'anaven a donar una

notícia econòmica. Un personatge em va dir que volia parlar amb mi. “Quan?”, vaig preguntar. “Ara mateix”, fou la resposta. No em va fer bona pinta. Vam quedar per veure’ns, però no tan depressa com ell volia.

Em va vendre una història i fins i tot em va donar una nota - una notícia- escrita que “només cal copiar i transmetre pels teletips de l’agència”, indicà. Va insinuar de passada si calia pagar alguna cosa per publicar-la, a la qual cosa vaig respondre immediatament que “jo no cobro per donar notícies. A mí em paga la meua empresa i dono les informacions si entenc que són notícia”.

Sense ser extremadament espectacular, el tema tenia “morbo” per insinuar possibles corrupcions, àmbit que en aquests primers anys 90 sembla haver adquirit la prioritat informativa. A banda de la “notícia” vaig demanar-li també documents sobre l’assumpte, que no li feia gràcia de donar, però al final va accedir. Qui filtrava la informació no volia aparèixer per a res a la notícia o notícies que distribuís.

Vaig marxar. Els dies següents vaig contactar -òbviament sense dir la font d’on m’havien arribat les dades- amb gent que podia tenir informació referent al conflicte, substancialment els possibles implicats o responsables. Una part significativa i substancial de la nota que em fou lliurada va quedar clarament desmentida. Altres elements no.

Mentrestant, el “garganta profunda” m’anava telefonant cada dia, i a vegades més d’un cop al dia, urgent la difusió de la informació. La meua resposta era que estava completant dades. “Ja t’ho he donat tot clarament”, deia. Finalment, amb versions de totes les bandes afectades i eliminant determinades parts clarament falses d’allò que m’havien inicialment filtrat, vaig donar molt àmplia la notícia. Creia que era interessant, però

sens dubte havia perdut bona part de la impactant versió inicial i va ser publicada només parcialment per mitjans de comunicació. Tot i així vaig tenir problemes amb els afectats.

El personatge en qüestió tampoc no va quedar entusiasmat i, dies després, la “seva” notícia -referida a Catalunya- va sortir a un diari de Madrid, aquesta vegada sense cap filtre ni contrastació de les dades.

Potser encara vaig donar massa joc al tema, perquè tenia un contingut limitat, però vaig sentir-me força satisfet per haver intentat fer una seriosa tasca de contrastar els fets, tot i que van “matar” bastant la notícia.

Això em porta a reconèixer que al llarg de la vida professional són força les vegades que no he fet o no he fet fer prou tasca de contrast en informacions. I això sense considerar-me de cap manera un frívol en el treball. No vull ni pensar el que passa en alguns mitjans que fan de la frivolitat i del sensacionalisme la base del seu treball.

Codi Deontològic i subjectivisme

El fet anterior em porta de forma directa al Codi Deontològic aprovat al II Congrés de Periodistes Catalans.

Ha estat una iniciativa molt oportuna i saludable, tot i que lamento que calgui en la nostra professió un codi deontològic. Això pel fet senzill que allò que en ell es delimita és quelcom tan elemental, tan de sentit comú, que qualsevol amb una mica de criteri i bona voluntat sembla que l’ha de complir espontàniament si vol exercir amb honestedat el periodisme. És més que evident que s’ha de separar informació i opinió; que cal donar notícies fonamentades i s’han d’utilitzar mitjans lícits; que cal respectar la intimitat de les persones; tenir cura

molt especial en aquelles notícies que afecten a menors; respectar la presumpció d'innocència; rebutjar retribucions de tercers i treballs incompatibles amb la tasca professional que un realitza; evitar que en les informacions se suscitin problemes de discriminació entre persones per motius racials, sexistes, de creences, ...; respectar l'“off de record”; etc.

Un Codi Deontològic que, com molt oportunament ha dit el degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya, Josep Pernau, “és elemental, però no tothom el compleix”. Les allaus d'informacions de les darreres setmanes sobre temes que afecten a menors, o clares agressions a la intimitat de les persones, o el no reconeixement de la presumpció d'innocència, ... són mostres clares que no es compleix per part de molts membres de la nostra professió. I no és fruit només d'errors esporàdics -n'hem comès tots- sinó d'actituds que en alguns periodistes i en determinats mitjans s'han constituït en persistents, gairebé en norma de conducta. I d'aquestes no s'han d'excloure aquells que confonen el periodisme amb els negocis, cosa que es reflecteix de forma bastant clara en algunes seccions de la premsa. Com ha dit un líder polític, els periodistes també hem de fer una catarsi.

L'aplicació, el retorn als principis continguts en el Codi Deontològic ajudarà a recuperar la confiança de la societat en el món de la informació sense afectar, ben al contrari, els principis de defensa de la llibertat, del pluralisme i de la independència. L'escàndol per l'escàndol amb finalitats polític-econòmiques o simplement morboses, les agressions a la intimitat, el tracte frívol de temes, persones i institucions, ... i tantes altres deficiències, no porten a cap altre cosa que a seguir perdent credibilitat per part dels mitjans de comunicació. I afecta a tots, malgrat que no tots en siguin responsables en el mateix grau.

Voldria recordar unes paraules de Joan Pau II: “Més que qualsevol altra forma de règim, la democràcia exigeix un cautelós sentit de responsabilitat, autodisciplina, rectitud i moderació de tota expressió i relació social”.

Recolzo de forma total el Codi Deontològic, però el meu dubte a l'hora de fer-se efectius els seus plantejaments està en el subjectivisme moral de la nostra societat que afecta també als periodistes. Molts han perdut el criteri d'allò que és bo o que és dolent, els conceptes de “bé” i “mal”. En aquesta situació automàticament desapareix el sentit del límit d'allò que es pot i s'ha de fer o d'allò que no s'ha de fer. I és clar que en el cas de les emissores i de la premsa per a molts l'únic paràmetre vàlid està en aconseguir àmplies audiències i llargues tirades. Tots veiem que això és clarament erroni, fins i tot malaltís, però també que no resulta fàcil sortir-ne, perquè aquest és el mòbil no solament dels periodistes sinó, molt més, de les empreses.

Política: una informació omnipresent i...viciada

La informació política és omnipresent en els mitjans de comunicació. Considero horrible, deformadora, simplificadora, aquella frase de “tot és política”, però sí és cert que moltes activitats humanes queden emmarcades o directament influïdes per la política. A banda de les nombroses pàgines referides a política “strictu sensu” que porta qualsevol rotatiu o que forma part dels temes de portada dels noticiaris de ràdio i televisió, una bona part de les nombroses i sovint importants informacions d'economia que omplen els mitjans de comunicació estan a cavall de la política. I camps com l'ensenyament, la sanitat, la informació local, el medi ambient, la cultura, les obres públiques,...són plens de referències o

connexions amb la política. Sense oblidar que la secció d'internacional conté majoritàriament informació política.

L'importància objectiva de la informació política és indubtable: és la referència per excel·lència als o dels afers públics. En ella hi ha, a més, l'additiu que ben pocs col·lectius tenen tanta ànsia de protagonisme com els polítics. Per aquest motiu, entre els periodistes i els polítics s'estableix una relació de necessitat mútua. I per això mateix viciada en els propis contiguts. Sense reflexe en els mitjans informatius els polítics no són res, però difícilment un periodista que fa informació política -i fins i tot d'altres seccions- podrà fer un bon treball si els líders dels partits -o els ministres, consellers o directors generals- no es posen al telèfon quan els truca. Al mateix temps, però, també li resulta molt fàcil al polític de torn fer un truc al director o cap de redacció d'un mitjà quan una informació no li ha agradat. La simple trucada pot posar en dubte l'actuació d'un redactor als ulls del seu superior.

Molta més netedat que corrupció

Tot i l'habitual relació entre periodistes i polítics, a nivell de Catalunya -és el camp que conec- la major part d'aquells mantenen un grau d'independència significatiu. O, dit a la inversa, la dependència dels periodistes respecte els polítics no és excessiva, malgrat que és evident que alguns mitjans tenen afinitats polítiques més o menys grans, fins i tot molt definides.

Aquest article va dirigit a parlar de l'ètica, la deontologia professional, en el camp de la informació política. No tinc recança de fer una afirmació rotunda: en conjunt, els periodistes catalans que fan informació política són gent neta. Hi ha qui té preferències o majors afinitats, n'hi ha de més brillants i d'altres

que no ho són tant, els que tenen un notable “back ground” i els que encara van de passarells. Però la figura del periodista corrupte en aquest camp crec que no existeix a Catalunya en aquests anys.

Això és també mèrit dels polítics. No solament no veig ni allò que en termes “demodés” en deien “fons de rèptils” sinó tampoc el més recent “tràfic d’influències”.

Buscar a qui matxucar

En els darrers anys del franquisme i l’inici de la transició, a un diari barceloní on treballava teníem assumit un cert sentit de combativitat pro democràtica. Però alguns anaven més enllà. Recordo a un periodista que sovint entrava a la redacció amb la frase: “A qui em carrego avui? Sé que n’hi havia també a d’altres mitjans.

És aquella una expressió que em sembla irreproducible en els darrers anys 80 i primers 90. Responia a una situació, un període, unes circumstàncies. No podíem els periodistes defugir una certa militància de defensa de la democràcia, però no podem negar que demostra també una notable immaduresa i no exactament un correcte criteri de professionalitat. Era un símptoma d’un moment que la intencionalitat de la informació depassava el traslluir realment els fets. I també d’un fenomen preocupant: per a alguns no importava tant que la informació, la narració de fets fos correcte, que respongués o intentés respondre a allò que havia passat, com que anés en una línia política determinada.

46

Herrero Losada: la veritat per damunt de tot

Un exemple de la recerca de la veritat per sobre de tot la

inculcava el que fou director d'Europa Press, traspasat l'any 1992, Antonio Herrero Losada, home que va haver de suportar infinitat de pressions en els anys del franquisme.

Feia contrastar les notícies en diverses fonts, però la donava una vegada assegurada la veracitat, anés contra qui anés. Entenia que aquella era la seva obligació. Si el trucaven les autoritats i li deien que els perjudicava i que havia fet el joc a uns o uns altres, la seva resposta sempre contenia una pregunta: "Allò que diu la notícia que hem donat, és veritat o no?" No importava res més.

Molts problemes es van produir per difondre informacions que avui ens semblen tan poc problemàtiques con el nombre de membres d'una manifestació antifrancuista o si s'havia fet vaga o no a una empresa, i que Antonio Herrero feia donar malgrat els advertiments del Govern Civil corresponent. Que hi pugui haver conflicte i amenaces oficials a una agència pel fet que hagi donat la notícia que a una empresa hi ha hagut vaga pot semblar al·lucinant als periodistes que només han treballat en l'etapa democràtica, però així va ser en el règim anterior.

La militància política

"És clar que no sóc objectiu. Ho seria si fos un objecte. Però com sóc un subjecte sóc subjectiu". Així s'expressava Miguel de Unamuno. I amb molta raó.

El periodista és una persona i, en conseqüència, no és objectiu. No es pot arrencar de sobte les idees i formes de ser de tota la vida. A tots ens marca el lloc de naixement, origen familiar, amics, relacions socials, creences religioses, experiència, hobbies, i molts altres fets o tendències, sense que

es pugui oblidar la simpatia o admiració que un periodista tingui en relació al personatge objecte d'informació, o que sintonitzi amb unes determinades idees o coincideixi en unes formes d'actuar. I cal tenir en compte el nivell de formació i la intel·ligència de cadascun, que fa que se sàpiga captar millor o no tan bé allò que li arriba. I, finalment, el periodista acostuma a adaptar-se al seu mitjà d'informació. Per tant, polaritzarà allò que escrigui o digui cap a aquells temes i en aquells enfocaments que creu són de l'interès del seu propi mitjà i dels seus lectors, oïdors o televidents.

Tot i reconèixer l'anterior, no es pot caure en el relativisme i partir de què, com no es pot ser mai del tot objectiu ...del camp qui pugui! El periodista que fa informació ha de tractar de donar la veritat dels fets. Potser no ho aconseguirà mai de forma absoluta, però s'hi acostarà molt, com en matemàtiques l'asíntota intenta trobar l'eix.

D'entre les limitacions abans esmentades per arribar a l'objectivitat, però, entenc que la que pot influir de manera més clara i continuada en el treball periodístic és la militància política.

No anatematitzaria cap periodista per militar a un partit, decisió ben legítima, però, com deia abans, la política impregna en major o menor grau una gran part de la informació. I, en conseqüència, la visió partidista toca en major o menor proporció a gairebé tot allò que el periodista farà. I molt més si es dedica específicament a informació política.

Per tot això, no sóc partidari que el periodista que fa informació -i menys política- militi en un partit. No entro en què pugui fer-ho aquell altre que es dedica a periodisme d'opinió.

L'altra militància

Hi ha una altra militància en el periodisme consistent en posar en qüestió determinats elements del poder. Aquesta militància pot ser molt saludable per a la societat, sempre que sigui capaç de posar-se límits a si mateixa i no es converteixi en una permanent erosió de tot, que porta més a l'escepticisme i la nàusea que a construir.

Globalment, la informació política a Catalunya adoleix d'un greu defecte: és un periodisme de declaracions, més que de fets. Es prioritzen les paraules per sobre els esdeveniments.

Donar declaracions té sens dubte elements molt valuosos, especialment el de clarificar la font informativa. I, per tant, la fàcil relativització dels continguts per part del lector, radiooïdor o televident. Però porta a una extrema simplificació. Només anirem a una informació més profunda -i de fet més ètica- si es va als fets. O si es vol, de contrastar les paraules amb els fets.

Aquest darrer aspecte és, sobretot, susceptible d'aplicar a aquells que governen més que als que són a l'oposició, però, en tot cas, tots els grans partits espanyols i catalans són al poder a un lloc o un altre. Per exemple: qui es pren la molèstia de guardar les cintes de les declaracions dels polítics i contrastar amb allò que fan quan governen? Qui s'agafa a fons els programes electorals dels partits que governen i escorcolla amb tot detall allò que han portat a terme?

La premsa espanyola ha fet un esforç en posar en evidència real presumptes corrupcions. En conjunt és positiu, malgrat més d'un excés. Sense arribar a irregularitats d'aquest nivell és obvi que hi ha la corrupció molt menys cridanera i gairebé diària d'incomplir allò que han promès. No cal arribar a fets significatius de la premsa nord-americana com el Watergate o

l'Irangible, però aquí ningú no li fa el repàs al president de la Generalitat per l'incompliment del període de realització d'una determinada obra, o no blasma contra el ministre d'Obres Públiques i Transports quan en època pre-electoral presenta un pla de molts bilions fins l'any 2007, un pla de l'incompliment del qual ningú no li podrà reclamar responsabilitats. I el mateix a la resta de polítics.

Només repassar les declaracions del polític al llarg dels anys i les seves contradiccions seria una font inesgotable d'interès periodístic i ciutadà. Seguint el símil nord-americà n'hi hauria prou en seguir allò que va fer la premsa d'aquell país posant a sobre la taula les incongruències de l'ex president George Bush, malgrat que ell va pronunciar aquella famosa frase de "Llegiu els meus llavis ... No hi haurà nous impostos". O el recordar-li al president Bill Clinton que està incomplint la majoria de les promeses formulades no gaires setmanes abans d'arribar a la Casa Blanca.

És ben cert que la majoria dels mitjans de comunicació del nostre país no tenen medis suficients per fer aquest esforç de seguiment -no estic segur que se'l pugui anomenar periodisme d'investigació, en tindria prou en situar-lo en periodisme de constatació-, si més no perquè requereix moltes hores de dedicació de redactors, ... i aquests han de produir. Probablement qui és millor preparat per fer-ho és la ràdio o la televisió, que acostumen a tenir veu dels protagonistes. En el cas dels retalls de premsa o de les agències sempre pot dir el personatge en qüestió que no fou correctament interpretat.

La tendència de les seccions de política catalana -i en bona part de l'espanyola- de viure simplement de declaracions, és a dir, de fum, és un greu defecte que cal modificar. En part podem dir que en som culpables aquells que estem a les

agències de premsa. I és cert. Ara bé, voldria recordar una experiència personal viscuda repetidament: transmets per teletip una notícia i no la publica ningú. Dius el mateix però en boca d'algú i tens moltes més possibilitats de veure-la reflectida. La declaració, amb la identificació de la font, probablement té l'avantatge de donar major garantia.

No repetir falsedats

Hem vist declaracions de tots colors, i no només en política. Moltes són autèntiques bajanades i omplim paper o emissions perquè hem d'omplir. Però anant a l'aspecte ètic cal recordar que les declaracions a vegades no solament contenen opinions, sinó que aporten dades sobre fets, o acusacions contra tercers.

En ocasions sabem que allò que ens diu el personatge que fa les declaracions és fals, però el que fem és donar-ho dient qui ho diu. Sé que no és fàcil trobar el límit en aquests temes, però amb bon sentit ètic no hem de donar dades que sabem amb seguretat que són falses. I no n'hi ha prou en dir qui ho ha dit. Moltes de les difamacions, calúmnies, les ha dit un o un altre.

Repeteixo, separo informacions d'opinions. Aquestes darreres permeten tota mena de possibilitats.

Fabricar la notícia: la informació dirigida

La multiplicació de gabinets d'imatge i de premsa, assessors, etcètera, ha comportat una major facilitat d'informació i a la vegada una complicació.

L'allau d'actes, conferències de premsa, reunions, taules rodones, actes públics, que tot aquest muntatge elabora ens ofega d'informació. Fins i tot ens paralitza, augmentant l'stress, perquè no podem arribar a tot, quedem superats.

Però al mateix temps es produeix el falsejament de la

informació, en donar només la part que interessa, s'atura o s'intenta aturar qualsevol informació considerada com negativa o hostil. En suma, porten cap a una informació dirigida. Més dirigida que mai, malgrat que en aquest cas no ens cridi el governador, com ho feia en els anys del franquisme.

A base de fabricar la notícia i reiterar-la fins a l'infinit poden arribar a falsejar de forma tan enorme a la consciència col·lectiva que pràcticament tota la societat estigui enganyada. Voldria recordar, per exemple, la imatge que durant decennis es va donar dels països de l'est. Milers de periodistes, intel·lectuals i polítics van presentar-los durant anys com un paradís o, com a mínim, com a paradigma del respecte i l'atenció a la persona. S'ha vist que era una immensa mentida.

Però hi ha també periodistes que a vegades "pacten" la notícia. Per exemple, el nombre de manifestants en un acte de protesta. I, molt més greu, aquells que acorden allò que "ha dit" un polític en acabar una trobada, especialment si no hi ha gravacions. No es tracta de clarificar alguna dada que un té confosa o que no ha pogut recollir bé, sinó d'arribar a acords en el que publicaran, encara que no sigui cert. He sentit dir a més d'un que "si tots els diaris diuen el mateix aquesta serà la veritat, encara que l'altre negui haver-ho dit". Sens dubte manca un rearmament ètic a aquells que ho afirmen. Recentment unes sonades "declaracions" d'un líder estatal que van omplir portades van ser fruit d'un pacte entre alguns periodistes que es van posar d'acord en agafar "pels pèls" i fora de context unes paraules d'aquell.

52

Metres quadrats d'informació per votant

Si a les seccions d'informació política de la premsa catalana

no hi ha directament una “corrupció” econòmica o de càrrecs, ni tampoc és freqüent una activa militància política que conduexi a l’extrem d’intentar modificar la informació, sí és evident el desequilibri en l’amplitud dedicada a uns grups o col·lectius respecte a uns altres. Una “corrupció” no punible però sí il·lògica professionalment és la de donar més espai i joc informatiu a grups polítics petits o poc implantats, o a fraccions, que a grups molt més grans.

No és, òbviament, problema d’un dia o d’una informació determinada. Un polític comentava un dia referint-se a un altre polític català d’un partit parlamentari minoritari: “Aquest supera infinitament a tots els demés polítics en metres quadrats de diari que ocupa per cadascun dels seus votants”. Els polítics n’han après massa. I els seus gabinets de premsa i imatge multipliquen, planifiquen i dosifiquen la comunicació, la qual cosa és un mèrit per a ells però, indubtablement, un perjudici per a la informació als mitjans de premsa, que sovint no reflecteix el pes real dels partits sinó aquell que té una oficina de premsa més activa.

Els polítics del nostre país són avui tots democràtics, però a l’hora de la veritat no és tan clar que vulguin que els mitjans recullin la pluralitat social, i que no desitgen convertir els periodistes en ordinadors -quedaria antiquat i potser ofensiu dir-ne “peons”- que es limiten a processar automàticament allò que remetien les oficines de premsa i imatge. I tampoc no es pot oblidar que hi ha polítics que encara poden cessar a directors o caps de redacció només despenjant el telèfon.

Voldria, però, sortir al pas de la fàcil crítica que suposa atribuir els retalls de la llibertat d’expressió i els nostres mals en aquest camp només als governs -en el nostre cas espanyol o català-, sinó que bona part dels defectes són a l’interior de

nosaltres mateixos. Els propis periodistes i empreses informatives som, si volem aprofundir-hi i ser honestos, coneixedors de les nostres insuficiències i errors. I en alguns casos de les pròpies misèries de la professió. Per això mateix és bo replantejar-se el rearmament deontològic.

La clàusula de consciència

Deia abans que els periodistes ens adaptem normalment a les línies del propi mitjà. És una mostra de professionalitat. Excepte en determinades informacions que requeririen acollir-se a la clàusula de consciència. I aquesta s'està utilitzant molt poc, la qual cosa no ens honora. Tot i així he de dir que tampoc ens hem de fustigar excessivament: hi ha periodistes que expressen el rebuig per motius de consciència davant el tractament de determinats temes, però això rarament transcendeix, perquè queda reduït a la seva relació amb el propi cap de secció o directius del seu diari o altre medi informatiu. No és tan estrany com potser alguns es pensen en algunes seccions, però sí en la informació política.

Una mostra de l'enorme capacitat d'adaptació dels periodistes es té avui en les revistes teòricament d'informació política, de gairebé general sensacionalisme i que apliquen a aquest camp la tècnica de les revistes del cor. Tot sovint, al darrera de grans titulars estridents no hi ha res. Com diu un periodista que ha treballat molt en algunes d'aquestes revistes, "a cada exemplar et fan fer un vaixell d'un escuradents". D'una cosa on no hi ha notícia o que ja ha sortit a tots els diaris i emissores han d'omplir mitja dotzena de pàgines de la revista, fent bullir l'olla encara que sigui inventant. La precarietat de la situació laboral deixa poc joc a molts periodistes d'aquests

mitjans, que es troben entre els que més sovint haurien d'aplicar la clàusula de consciència, i alguns així ho manifesten.

Un altre camp d'urgent autorregulació i que exigeix una crida a la moderació d'alguns dels participants és el de les tertúlies radiofòniques. Sovint són plenes d'insults, acusacions infundades i libels, que potser tenen menys traducció en conflictes legals que a la premsa precisament perquè no acostumen a quedar escrits.

Aconseguir la filtració

Un objectiu destacable de tot bon periodista d'informació és aconseguir exclusives: una notícia d'impacte, un document confidencial, unes declaracions importants, o ser el primer en donar una notícia. És allò que en diem "el pisotón".

Voler ser el primer en donar una notícia comporta molts riscos professionals i ètics. Un d'ells deriva de la rapidesa en què cal treballar, que és molt més gran a les agències o les emissores que als diaris. Per això, a la vista de la terrible competitivitat, no resulten estranys -tot i que no justificats- errors com el de donar per mort a Don Joan de Borbó abans de la seva mort efectiva, com li va passar recentment a una emissora.

També amb les filtracions calen moltes cauteles. Poques vegades aquell que filtra una dada important o un document és neutral o indiferent. Molt probablement és un adversari polític d'aquell o aquells que surten en els documents, o un advocat -sovint un carronyer- que defensa una de les parts en un conflicte, o aquell treballador o tècnic que vol donar un cop a la credibilitat de l'empresa, o quelcom semblant.

En un període que la informació sobre corrupció sembla ser

prioritària i aconseguix les millors quotes de publicació cal ser especialment curiosos. La guerra dels dossiers -ara sembla que aquest nom ja no s'utilitza tant com fa uns anys- pot portar a situacions aberrants. Cal tenir també molta cura amb les “gangantas profundas”, sobretot si són de difícil identificació.

“Bulos”, rumors, globus sonda

El llençament de globus sonda és un dels perills en què podem caure, en què caiem de quatre potes, els periodistes.

És aquesta una estratègia utilitzada pels polítics, molt especialment per aquells que ocupen el poder. Per exemple, com a preàmbul d'una iniciativa que preparen i que suposen conflictiva llencen d'una o altra forma uns indicatius, i així calibren la reacció de la població i de la premsa, i, segons com, ho tiraran endavant o no, o canviaran la forma. O llencen determinats temes per distreure l'atenció d'assumptes més importants que els perjudiquen. Són ja clàssics aquells recursos del franquisme a la “pertinaz sequía” o al “Gilbraltar español” però també en l'època democràtica se'n llancen contínuament. Gairebé sempre caiem en aquestes maniobres dels polítics. La realitat és que mentre aquests estudien - encara que tot sovint també s'equivoquen- les possibles jugades d'escacs de la seva actuació, els periodistes ens limitem a reflectir allò més immediat, allò que pensem que és notícia. Som uns innocents!

56

Un altra de les jugades d'alguns polítics (generalment de l'oposició i de grups més aviat petits) consisteix en anunciar que enveran una carta, una comunicació, una protesta, a una autoritat o un organisme superior. I donen a conèixer el seu contingut a la premsa, que ho reproduïx amplament. Després

potser l'esmentat escrit no es fa mai o no arriba al seu destinatari, però ja ha aconseguit el seu objectiu, que era sortir als mitjans informatius.

Quelcom semblant passa amb els partits de govern. Anuncien "a bombo y platillo" determinades coses, que després ningú controla si es fan. I encara que es portin a terme no els donen el relleu adient. És un fet conegut que surt molt més destacat l'anunci de la construcció d'una carretera que la seva obertura al tràfic o inauguració.

Respectar l'"off de record"

He vist grans enuigs de diversos periodistes perquè alguns dels seus companys no han respectat l'"off de record". I bronques de directors o redactors en cap perquè el seu redactor, molt honestament, no ha donat una notícia que fou dita "off de record".

Alguns professionals, i determinats mitjans, dintre d'aquesta competitivitat agressiva per la qual val tot, han fet de l'incompliment de la informació reservada una norma d'actuació. Això ha portat a què molts polítics ja es neguen a fer qualsevol tipus de comentari sota aquesta clàusula pel convenciment que algun dels seus interlocutors no la complirà, la qual cosa fa perdre sovint als propis periodistes un interessant "back ground" que els pot ser útil en altres ocasions.

Cal, això sí, que en el contacte polítics-premsa es deixin clares les bases. En alguna ocasió no s'ha explicitat de forma clara que és "off de record" i després surten els retrets. Voldria recordar per aquest motiu una experiència personal de no haver complert aquesta clàusula: vaig donar unes declaracions de l'ambaixador francès a Espanya sobre l'ETA en les que

afirmava que, anys enrera, el seu país no havia col·laborat prou en la lluita contra l'organització terrorista basca, però que sí ho feia més recentment. Em causaren bastants problemes. Ell pensava que parlava per no ser publicat, però ni una part dels que organitzaven l'acte creien que era així.

Posar política en tot: cas Prenafeta

Una de les majors agressions a l'ètica periodística deriva, en la meva opinió, de ficar la política en tot, valorar-ho tot sota el prisma polític, els de lluita d'interessos i correlació de forces. Ja he dit abans que considero una frase deformativa la de "tot és política".

Aquí inclouria el tracte que es dona a la informació amb contingut judicial. En aquests anys 90 és una de les més atractives pels mitjans informatius i pels ciutadans, i més quan sembla que gairebé cada dia tenim un nou cas o una nova faceta dels casos de corrupció.

És un camp on no és senzill destriar fins on ha d'anar la premsa. Té tot el dret, (i el deure!), d'entrar en aquests temes, de posar en evidència les irregularitats i lluitar contra tota mena de corrupció, d'aflorar les responsabilitats polítiques més enllà de les mateixes responsabilitats penals, però el perill és fer frívolament judicis paral·lels, no respectar la presumpció d'innocència i condemnar abans que ho faci aquell a qui correspon emetre la sentència. A banda de no respectar la independència del poder judicial i polititzar-lo.

Heus ací una dada objectivable de què alguna cosa és desenfocada en bona part de la informació de temes judicials amb contingut polític: un tema omple portades i gran nombre de pàgines, però si la sentència és absolutòria o el cas és

sobreseït amb prou feines ocupa més enllà d'un breu a pàgines interiors i sense cap relleu. La part més important de tot el procés judicial -la sentència- és silenciada o gairebé.

Hem creat la imatge que qualsevol contra qui es presenta una demanda o querella és ja culpable. A partir d'aquí es llencen tones d'acusacions sobre persones o institucions i després no es fa la restitució de la seva honorabilitat. I hem de tenir honradesa de reconèixer que serveixen bastant poc el dret de rèplica o similars: no hi ha proporció en l'efecte de les rectificacions (ni en la seva amplitud i ubicació als medis informatius) amb allò que s'ha dit abans del mateix personatge.

Hi ha casos molt sonats com el Filesa, en plena eferescència en el moment que redacto aquest text, per la qual cosa m'abstinc de posar-lo com a exemple, a l'espera dels resultats. Un altre exemple molt concret i important a nivell català, pot ser el "cas Prenafeta". No entro, no em correspon, en la sentència judicial, però sí hi ha una dada "objectiva" que el propi Lluís Prenafeta denunciava quan van acabar les actuacions judicials: un diari de Barcelona havia dedicat, al llarg d'uns quants mesos, 27 pàgines senceres a tractar de les acusacions i del conflicte. El dia que va sortir la sentència li dedicava menys d'un terç de columna.

Certament que el problema anterior va més enllà dels mitjans informatius. També el poder judicial està desprestigiat en la societat, on sembla que cap valor ni cap institució se salva de l'escepticisme. I són molts els qui creuen que també moltes sentències són polítiques i no estrictament "professionals", i que determinats casos queden aturats o arxivats per motivacions allunyades dels palaus de Justícia. O són alguns dels advocats, jutges o fiscals qui intenten precisament fer mullader a la premsa.

Camp religiós: el cas de Monsenyor Escrivà

D'aquesta aplicació de la visió política podria fer-ne referència a altres camps, però ho faré només a un, al qual en sóc molt sensible i, per una altra banda, entenc que és un on es veu més clar on pot portar la deformació: el religiós.

El passat mes de febrer es van fer les eleccions per a la presidència de la Conferència Episcopal Espanyola. Les informacions de la major part de mitjans de premsa van plantejar-les com un seguit d'enfrontaments, dialèctica, relacions de força, oposició al Papa ...;per a qualsevol que conegui una mica les coses de l'Església "cualquier parecido con la realidad es mera coincidencia". Els paràmetres són uns altres.

Podria parlar dels viatges del Papa, sovint molt alterats en els mitjans. O que bastants òrgans de premsa es fan ressò de les declaracions d'algun teòleg o pseudoteòleg dissident, però no del Papa o de qui representa el conjunt dels bisbes, o de molts altres teòlegs fidels al Magisteri. És un fet que els mitjans de comunicació donem allò que és diferent, sovint l'anècdota més que la categoria, la raresa de la senyora que mossega el gos i no l'atac d'aquest a una persona. Però segons com es difonen les coses i lá repetició en què es donen pot fer arribar als lectors, oïdors o teledidents a la conclusió que són els humans qui mosseguen habitualment els gossos. I això ja és falsejar la realitat.

60

Una mostra de l'anterior fou la gran campanya de l'any 1992 amb motiu de la beatificació de Monsenyor Josep Maria Escrivà de Balaguer, fundador de l'Opus Dei. Res a dir dels editorials i dels articles d'opinió, malgrat que molts foren hostils i que diversos mitjans van seleccionar només i de forma

molt curiosa opinions contràries. Amb les més elementals normes d'ètica periodística hem dit que “les opinions són lliures”. Però també que “els fets són sagrats”. I, com recorda el Codi Deontològic, cal separar informació i opinió. Qualsevol que vulgui veure el tema amb una mica de distanciament pot assegurar que la informació que van donar la major part de mitjans espanyols i catalans no la podran presentar mai com una mostra no ja d'objectivitat i de cercar la veritat, sinó ni tan sols d'imparcialitat. Allò que va passar -s'aplicaren criteris polítics, no religiosos- no serà motiu de glòria pel periodisme català i espanyol. A qualsevol que parlava en contra -fins i tot qui contava coses inversemblants que ningú s'atreveria a publicar en altres casos sense contrastar i que no tenien més funció que fer-se propaganda d'algun llibre- se li dedicaven pàgines senceres dels diaris. Declaracions com les de la Sagrada Congregació per a les Causes dels Sants, o les de cardenals o grups de bisbes, o dels instructors de la Causa, o del Vaticà, no aconseguen ni una ratlla.

Abans, en referir-me als partits, deia que un mínim de sentit professional exigeix que es valori la importància de qui parla pel pes real que té, o la seva formació i coneixement del fets.

Els viatges pagats

Els “fons de rèptils” probablement són inexistents en la informació política catalana. Tampoc els regals desproporcionats es produeixen en aquest camp, contràriament a altres terrenys de la informació periodística.

Hi ha fórmules de pagament, però, que afecten més a les empreses periodístiques que als periodistes a nivell personal. Una d'elles és la publicitat. Les contínues campanyes electorals

en són bona mostra, a banda d'altres possibilitats indirectes.

Hi ha, però, un aspecte significatiu en aquest camp: els viatges del polítics. Aquests han descobert que és molt rendible informativament anar acompanyats de periodistes. Cobrir els viatges també acostuma a ser interessant pels mitjans informatius, però com la major part no es poden permetre sufragar despeses addicionals, són els polítics qui paguen parcialment o total els costos dels viatges.

Certament, aquest pagament no acostuma a anar acompanyat de severos advertiments de fer propaganda, però ningú no pot dubtar que obliga, com a mínim, a informar amplament dels contactes del polític en qüestió. Només aquell mitjà que paga íntegrament les despeses del seu periodista pot actuar amb molta independència.

Una altra forma de dirigir la informació, aquesta vegada cara al públic, és l'elecció d'interlocutors a les entrevistes televisives. Gairebé sempre els polítics es fan entrevistar per alts càrrecs de mitjans. No es fa només en funció de donar rellevància a l'entrevista, sinó, sobretot, de donar un sentit molt institucional. Això exigeix moderació extrema i no es fan preguntes gaire compromeses.

Saber qui som quan sembla que triomfem

62

Aquell noi de 26 anys fa només tres anys que ha sortit de la Facultat de Ciències de la Informació. Se sent important. Acudeix a actes protagonitzats per ministres. Es mou entre els líders polítics i es tracta de tu amb molts d'ells. Va a restaurants de cinc forquilles als quals mai ell -ni tampoc els periodistes molt més experts i ben qualificats- podrien anar si ho haguessin de pagar del seu sou, viatja amb algun alt càrrec, s'hostatja a

luxosos hotels i ha vist països llunyans que els seus companys d'estudis somniaven visitar, i als que mai ha anat ningú de la seva família. Té contactes amb el món de la cultura, de la intel·lectualitat, de la medicina. Ha assistit a rodes de premsa del president del Govern i fins i tot ha donat la mà al Rei. Li resulta normal recórrer les seus de la patronal i els sindicats i parlar amb els seus dirigents, el telefona algun alt dirigent empresarial, ... A més, no solament signa informacions sinó que fins i tot li han posat al seu abast una columna on possiblement pot dir qualsevol cosa, qualsevol dia, i sobre qualsevol tema. I amb la seva foto.

Aquest noi, aquesta noia, són perillosos. Situats al bell mig d'un món on es mouen els més grans, els més importants, els líders, els que suposadament triomfen, ... un pot caure fàcilment en pensar que n'és protagonista. Es creu l'estel, un crack, el "rei del mambo". Si no és persona humil, que sap on està, que és un observador certament privilegiat en un teatre però no forma part de la representació i molt menys de ser-ne el centre, pot arribar a aberracions. No solament serà una persona insuportable, sinó també fàcilment subjecta a errors professionals sense límit, a qui, a més, li resultarà particularment difícil de reconèixer les insuficiències i rectificar.

Per a qualsevol actitud ètica és un element substancial el coneixement propi, la humilitat. Aquesta, en la meua opinió, és una de les grans virtuts que necessitem els periodistes.

També, i especialment, per tal de ser un destacat professional.